

References

1. **Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика / И. С. Алексеева. – СПб., 2001. – С. 10–59
2. **Аликина Е. В.** Переводческая семантография. Запись при устном переводе / Е. В. Аликина. – М., 2006. – Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия / Е. В. Аликина. Интерпретация символов в процессе перевода // Проблемы межкультурной коммуникации : межвуз. сб. научн. тр. – Иваново, 1990. – С. 3–10.
3. **Алимов В. В.** Теория перевода. Перевод в профессиональной коммуникации : учеб. пособ., изд. 4-е, испр. / В. В. Алимов. – М., 2006. – 125 с.
4. Методические рекомендации по переводческой скорописи. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 35 с.
5. **Миньяр-Белоручев Р. К.** Пособие по устному переводу (записи в последовательном переводе). Для институтов и факультетов иностранных языков / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М., 1969. – 365 с.
6. Сборник упражнений по устному переводу. – Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2002. – 27 с.
7. **Чужакин А. П.** Устный перевод XXI: теория + практика, переводческая скоропись / А. П. Чужакин. – М., 2001. – 253 с.

Надійшла до редколегії 18.10.2013

УДК 811.111'25

А. В. Тарасова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Стаття присвячена проблемі перекладу англійських компаративних фразеологізмів, зокрема питанням образності, семантиці, подання фразеологічного матеріалу у словниках, засобам перекладу і перекладацьким стратегіям.

Ключові слова: діалогічність еквівалент, засоби перекладу, калькування, компаративні фразеологізми, образ, порівняння, стратегії перекладу.

В статье рассматривается проблема перевода английских компаративных фразеологизмов: вопросы образности, семантики, оформление фразеологического материала в словарях, способы и стратегии перевода.

Ключевые слова: калька, компаративные фразеологизмы, образ, переводческие стратегии, способы перевода, сравнение, эквивалент.

Article deals with the issue of semantic and pragmatic aspects on translating English comparative phraseologisms, specifically notions of imagery, semantics, representation of phraseologisms in dictionaries.

Key words: comparative phraseologisms, equivalent, image, loan translation, strategies of translation, ways of translation.

Фразеологія – «душа кожної мови», вербалізований згусток, насичений інформацією про різноманітність світосприйняття і своєрідність кожної нації. Різноманіття напрямків досліджень у галузі фразеології закладає підґрунтя для пізнання картини світу.

Фразеологічній царині належать праці таких вчених, як В. В. Виноградов [2], Р. П. Зорівчак [3], О. В. Кунін [4], Б. О. Ларін, У. Макморді, В. М. Мокієнко, О. О. Потебня [8], Ю. Ф. Прадід, Е. Різель, Дж. Сейдл, Л. Г. Скрипник [6] та ін.

© А. В. Тарасова, 2014

Велика кількість досліджень свідчить про розвиток фразеологічної науки. Постають нові проблеми і шляхи їхнього вирішення. Попри наукові досягнення у сфері фразеології певні аспекти залишаються недостатньо вивченими. **Актуальним** для сьогодення є питання перекладу фразеологічного матеріалу, що, на нашу думку, подібний до алеаторики; остання у руках перекладача перетворюється на імпровізацію.

Мета – розглянути семантичні і структурні особливості англійських компаративних фразеологізмів, засоби і стратегії їхнього перекладу, висвітлення у лексикографічних джерелах.

Об'єктом дослідження є англійські компаративні фразеологізми. Предмет дослідження – особливості компаративних фразеологізмів в аспекті перекладознавства.

Компаративні фразеологізми – це особливий клас фразеологічних зворотів. Вони виділяються в окрему групу, в першу чергу за структурними ознаками – стійкі порівняння з подвійною структурою: лівою і правою частинами, що об'єднані порівняльними сполучниками: *as, like* – в англійській мові; *як, мов, наче, не-наچه* – в українській мові. Наприклад: *(as) white as snow* – *білий як сніг*.

Серцевиною виразів є переосмислення сполучуваних слів, образна мотивованість. Підсвідомо ми співвідносимо фразеологічне значення з тим образом, який постає з буквального значення ФО. Образність виникає завдяки тому, що у мові порівняння належить до іншого роду предметів, явищ чи істот, позначений його другим компонентом.

О. О. Потебня зазначав, що вихідною точкою мислі у порівнянні є сприйняття явища, яке безпосередньо діє на почуття. Проте у власне порівнянні це явище пояснюється двічі: спочатку – безпосередньо, у тій половині порівняння, котра виражає символ, потім – посередньо, разом з цією – у другій половині, зміст якої ближчий до того, хто мислить, і менш доступний безпосередньому сприйманню [5, с. 187–188].

Складність фразеологічної семантики полягає в перевазі експресивного компонента над предметно-логічним змістом. Експресивно-емоційний аспект ФО зумовлений їх образним змістом, етимологічним асоціатом, що пробуджує активну діяльність уяви, спонукає до мислення. Де «немає образів, там немає стимулу до мислення. І в найабстрактніших формах мислення ми вдаємося й до чуттєвих образів». Фразеологізми, отже, приносять естетичну насолоду: вони пробуджують діяльність уяви.

І проблема полягає не лише у тому, що у цільовій мові, можливо, відсутня ідіома з таким же значенням. Інші фактори – це значимість особливих лексичних складових ідіоми для тексту оригіналу і доцільність чи, навпаки, недоцільність застосування ідіоматичної мови у тексті перекладу. Застосування тієї чи іншої стратегії при перекладі залежить від контексту перекладу. Ідеальний варіант перекладу був би, коли у мові перекладу присутня ідіома з однаковим значенням, проте це трапляється не завжди.

За критерієм відповідності компонентів компаративні фразеологізми можна поділити на три групи:

- 1) демонструють повну відповідність у порівнюваних мовах (*to work like crazy* – *працювати як божевільний*);
- 2) характеризуються частковою відповідністю (*as soft as butter or as yielding as wax* – *м'який як віск*);
- 3) з відсутністю будь-якої відповідності між розглянутими варіантами (*as dull as ditch-water* – *нудьга зелена*).

До компаративних фразеологізмів можуть застосовувати наступні засоби перекладу:

1) еквівалент:

а) повний (абсолютний) відповідник – *(as) bold (або brave) as a lion хоробрий як лев, (as) clear as day – ясний як день;*

б) часткова відповідність – *(as) (a)like as chalk and cheese – схожі як сова на яструба, as alike as peas in a pod – схожі як дві краплі води.*

2) Нефразеологічний переклад:

а) суворо лексичний переклад застосовується, як правило, у тих випадках, коли дане поняття означене в одній мові фразеологізмом, а в іншій – словом: *(as) brown as a berry зовсім темний, дуже загорілий, шоколадного кольору, (as) cool as a cucumber – спокійний, байдужий, холоднокровний;*

б) калькуванню віддають перевагу зазвичай у тих випадках, коли не можна передати ФО у цілості її семантико-стилістичного й експресивно-емоційного значення, а у зв'язку з різними причинами бажано «довести до бачення» читача образну основу: *(as) poor as Job (Lazarus) бідний, як Іов, злиденний, нужденний; (as) rich as Croesus багатий, як Крез.*

Переклад завжди прив'язаний до певної ситуації, контексту, які відрізняються від тексту оригіналу. На думку Р. Ойттінен [7, с. 12], «переклад створюється в інший час, в іншому місці, в іншій мові, країні, культурі». Вихідна передумова у даному випадку – переклад ніколи не може бути однаковим до оригіналу. Перекладачу надається більша широта поглядів по відношенню до тексту оригіналу – право вносити корективи, адже перекладач не зможе бути тим, ким був автор.

Важливий момент стосується ситуаційного аспекту, тобто способу, в який перекладач читає текст оригіналу. Перекладач спершу – читач, а вже потім письменник. Перекладач завжди читає текст оригіналу у певній ситуації. Слово тексту ніколи не залишається незмінним, воно змінюється з кожним наступним прочитанням. «Слова переживаються у різний спосіб у різних ситуаціях...» [7, с. 12]. Подібне ситуаційне ставлення до поняття перекладу допомагає перекладачу бути вірним до власного читачького досвіду і способу інтерпретації, як це має і має бути у даному випадку [7, с. 143].

У минулому погляди на процес прочитання, з точки зору перекладача, мали здебільшого «обмежувальний» характер. Вважалося, що існує лише один спосіб (пасивно) сприймати текст оригіналу і лише один читачький досвід для даного тексту оригіналу. Ідея перекладу, прив'язаного до ситуації та представленого у вигляді діалогу між учасниками, допомагає зрозуміти, що немає даного, єдиного способу прочитання тексту.

Перекладач бере до уваги всіх можливих учасників: автора оригіналу, цільову аудиторію і, звичайно, себе. Перекладач – посередник, який об'єднує різних учасників. Переклад – це завжди «встановлення зв'язку» [7, с. 12]. Та ця посередницька роль не пасивна, і перекладач не намагається приховатися. Перекладач видимий у ролі медіатора, адже наближує цільову аудиторію до автора [7, с. 40]. Перекладач у даному випадку має владу інтерпретувати текст і передавати його відповідним чином – у той спосіб, яким перекладач бачить цей текст. Це, у свою чергу, не призводить до неповаги. «Діалогічність не означає підкореність автору оригіналу, проте, на протипагу – вносить свої доповнення, збагачує, саме із поваги до оригіналу, і, таким чином, створює свіжу нову інтерпретацію для цільової аудиторії» [7, с. 13].

При діалогічному підході одне із завдань перекладача – активно зрозуміти текст оригіналу. Це досягається «перетворенням слова інших у власне», за допомогою інтерпретації. Перекладач не приховується і не вдає автора оригіналу, проте простежується через інтерпретацію тексту оригіналу. У такий спосіб цільова аудиторія теж краще розуміє текст оригіналу і починає цікавитися ним і автором даного тексту.

Можна сказати, що діалогічний підхід робить спробу спростити відносини між трьома учасниками і надати перекладачеві більш прагматичної ролі. У діалогічному підході образ перекладача позитивний. Навіть умови, використані для зображення перекладача, мають позитивні та активні конотації. Перекладач приймає рішення і має владу інтерпретувати текст і передавати його майбутнім читачам з точки зору власного розуміння.

У залежності від обраної стратегії (очуження, одомашнення) визначається точка зору перекладача стосовно перекладу, читача. Ідеологія і етика йдуть пліч-о-пліч при перекладі, і це не безневинний акт, а дійство.

Наразі, і це спільне у «традиційному» і «новому», перекладач має поважати автора тексту оригіналу, проте повага розуміється по-іншому. Вважається, що перекладач поважає автора, вступаючи з ним у діалог. Перекладач усвідомлює, що ніколи не зможе досягти цілковитої однаковості з автором тексту оригіналу, а наразі це і не потрібно робити. Повага виявляється у представленні автора у новій ситуації – ситуації перекладу. Перекладач вільний обирати чи підхід форенизації, чи доместикації, якщо хоче змінити культурні риси тексту оригіналу і досягти плавності тексту і не змушений «розчинятися» чи «зливатися» з автором.

Сучасні теорії перекладу більше не сперечаються з приводу (faithful) вірного versus (free) та вільного перекладів. Перспектива наступна: знайти нові підходи до розгляду питання перекладу та дослідити фактичний вплив процесу перекладу на текст оригіналу та переклад.

Перекладацький підхід у вивченні фразеологічних одиниць з порівняннями в українській та англійській мовах дає змогу порівняти компонентний склад фразеологізмів, знайти найбільш оптимальні варіанти передачі фразеологічної одиниці, а отже, і зіставити шляхи образного осмислення світу, породженого особливостями народної свідомості.

Бібліографічні посилання

1. Англо-український фразеологічний словник / [уклад. К. Т. Баранцев]. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
2. **Виноградов В. В.** Избранные труды. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов – М. : Наука, 1977. – 312 с.
3. **Зорівчак Р. П.** Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак – Л. : Вища шк., 1983. – 175 с.
4. **Кунин А. В.** Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М., 1986. – 338 с.
5. **Потебня А. А.** Мысль и язык / А. А. Потебня // Слово и миф. – М. : Правда, 1989. – С. 17–200.
6. **Скрипник Л. Г.** Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 280 с.
7. **Oittinen Riitta** Translating for Children / R. Oittinen. – New York : Garland, 2000. – 205 p.

Надійшла до редколегії 28.10.2013